

YA 'MEFI DI MÖ MAJÖNI, HA RA 'MEFI YA NJUAHNA N TS'UTP'I,  
NUWA HA MA 'M UIHU, NE HA RA JEYA: YOHO 'MO 'NATE MA  
'RATO NE RA JEYA: YOHO 'MO 'NATE MA YOTO.

*'Na 'koi ngüxta magi nehe.*

¿Teme di mö nuna he'mi? Nuna nt'ot'i di  
üdi ya 'mefi, ne di mö majöni, pa ra 'mefi ya  
njuahna nts'utp'i ha 'mui, nuni ra jeya: yoho  
'mo 'nate ma 'rato, ne ha jeya: yoho 'mo  
'nate ma yoto, ge bi 'ñëna dö hmünts'i dega  
njuahna nts'utp'i nuni hai nt'at'i.

**'Mefi di mö majöni:** ge ya 'mefi di  
honi ga 'nat'ahu xa ga'tho.

Ya 'mefi di mongi majöni, honi ge  
ga'tho ga 'nat'ahu, honi ge ga'tho  
ga maha ha ya n juahna nts'utp'i,  
njabu ga xojü ya 'ñu.

¿Teme honi nuna 'mefi?

Honi ge ya hinda t'uts'a ya jö'i ngu xa nja hñaxtho, nubia di thoni ga  
'nat'ahu, pa njabu ga maha dega njuhna nts'utp'i, ne njabu xa ga'tho  
ya jö'i, da mats'i ra 'ye, pa njabu da njuakagihu.

Nuna 'mefi ge di honi ne hinda hmö  
hnemhmio

**Ge mo hnemhmio:** di nja nu'mu  
ga kate, gi 'ñëna ge gi mpefi pege  
hinga majöni, nkabu honse gi te'mi  
da t'a'i ya böjö ne ya hoga hmö.

¿To'o nuya hmünts'i di thoni da nfats'i  
ha nuna 'mefi?

Nuna 'mefi di honi da nfats'i nuya hüxkua:

- Ya jö'i bi 'mui ge di hñëni.
- Ya jö'i, ya hnini, ya 'mui ge ya botho.
- Ya jö'i ge ya yolü, ne ko fëni yolü.
- Ya jö'i me Nt'at'i, ne ya jö'i bi 'mui ri 'randi ne ma 'ra ya 'mui.
- Ya jö'i ge 'mui ha xa 'mui, ne ha ya hnini ñühüne ge Hñöhñö.

Yoho. 'Mukua ya 'ñü pa gi 'yot'i ra  
thuhu ri jö'i mada ma ha ya njuahna  
nts'utp'i, ha ya 'mefi di mö majöni.

#### A. Ya hnini.

Ha ra 'na, ha ya goho 'ret'a ma 'rato ya  
hnini, ya hmünts'i dega njuhna nts'utp'i,  
ya n'yowi, ne ya ndö jö'i mada masee  
ha ya njuahni pets'i teme da:

**Hmünts'i:** Ge da gohi ko yoho ya  
jö'i.

Nö'ö 'met'o jö'i goge'a ndö ha ya  
njuahni dega ngut'a 'ñü, ne ra  
yoho goge'a mada nde 'mi.

Nö'ö jö'i mada nde 'mi, ge ma da  
'ñüt'i da mpefi nu'my hinda döhö  
nö'ö 'met'o jö'i.

Da ts'a da t'ot'i ra thruhu 'na hmünts'i  
dega ngut'a 'ñüü, da thoki ko ya jö'i, ya  
jö'i ge hinchä t'op'a ma sü, ne ge ya  
hyoya.

Nö'ö hmünts'i pets'i teme da t'op'i ra  
thuhu, ha ya 'met'o hñü nt'ot'i, pa njabu  
nuya ya jö'i da t'umbi 'mefi dega ngut'a  
'ñüü ha ya hnini.

#### **Nö'ö ngut'a 'ñüü ha hnini:**

Goge'a 'na ts'utp'i ha hnini (Dö  
hnini), goge'a di mö hanka da nja  
ya 'mefi, di ja ya ntuhni, dega da  
gut'i 'ñü, pa ya hmats'a 'ye, ha ya  
hoga 'mefi mada nthoki.

Da tsa da t'ot'i ya jö'i ma da ma dega ndö ha ya njuahna ts'utp'i, ha ya  
hnini, ne ya ts'utp'i, nuya yoho ya hnöni, ge pa da thëti ge hö majöni  
ya 'mefi.

Nts'utp'i: gogehia ya jö'i di sü ya böjö  
ne di nfats'i da nsü ya böjö ha ya hnini,  
ne gogehia ya jö'i di mö teme mada nja  
ha ya hnini dega ya 'mefi.

#### Ya jö'i ge ya dome ne ya dönxu pe g

Ya hmünts'i dega njuahna nts'utp'i, ne ma 'ra ya hmünts'i, mada 'ñüti  
ha ya njuhna nts'utp'i, ge pets'i teme da hñëti ge da 'yendi hñöto ya  
hmünts'i dega ya ngut'a 'ñü, ha ya goho 'ret'a ma 'rato ya hnini dega  
dome, ne dega dönxu ya yolü nuni Nt'at'i.

## B. Dö hmünts'a nts'utp'i me Nt'at'i.

Ya jö'i nu'u di hñëni di hñëni, ya botho jö'i, ne ya jö'i ge ya dome ne ya dñnxu ge ya yolü.

Ya hmünts'i dega njuhna nts'utp'i, ne ma 'ra ya hmünts'i, pets'i teme da 'yop'a ra thuhu, ra ndö mada ma ha ya njuhna nts'utp'i

Ya hmünts'i dega njuhna nts'utp'i, ne ma 'ra ya hmünts'i, pets'i teme da juahni teme ne:

### 'Mukua A.

Ya hmünts'i dega njuhna nts'utp'i, ne ma 'ra ya hmünts'i, pets'i teme da 'yop'a ra thuhu ya jö'i, nu mada ma ha njuhna nts'utp'i, ge da tsa da ma ya dñnxu ne ya dome, pets'i teme da 'mehni ha yoho ya hnini, dega ya njuhna nts'utp'i, ne ge nuya ya hmünts'i, da 'mets'i ma ndunthi nfats'i pa da dñhö.

### 'Mukua B.

Ya hmünts'a njuhna nts'utp'i, pets'i teme da hñëti pa da gu ra 'ñü ya 'met'o thüts'i, pa da hñëti ra jö'i, pada 'ñët'i ra jö'i, ne da gu 'mefi dega ya nts'utp'i, ha ra dö ngu hai Nt'at'i, pege pets'i teme ya jö'i, da japi ra njöpi ha ya njuhna nts'utp'i, pa da dñhö.

Ya hmünts'a njuhna nts'utp'i, ne ma 'ra ya hmünts'i njabu ne pets'i teme da 'yot'i 'na hmünts'i ha ra hnini, habu pets'i ma ndunthi ëhya dega da dñhö.

**Ma 'ra ya hmünts'i:** Ge di nfats'i yoho ya hmünts'i, ne ma 'ra ya hmünts'i, pa njabu da nfats'i ha ya njuhna nts'utp'i, ne njabu da ntöte ma ngüt'a.

Hnini dega njuhna nts'utp'i: Ha gekua di 'wege hai Nt'at'i, pa njabu da thoki ya 'mefi, dega ya njuhna nts'utp'i. Ha ya hnini ya jö'i di pa da ungi ra fëni, pa to'o da gohi ha ya njuhna nts'utp'i.

**Dö nts'utp'i:** 'Na dö nts'utp'i, ge goge'a 'na jö'i, ge bi ntöte ha ya njuhna nts'utp'i, nge'a ya jö'i bi mats'i ra 'ye po gehni, pa njabu da mpefi ha ya dö ngü dega nts'utp'i. Ra 'mefi nuna nts'utp'i, pets'i teme da hmömbi pada 'moni ya hmö ne ya 'mehni ha ya hnini, ha ya dö 'müi, ne ha ma 'Mondahü.

**Ya jö'i ge dome ne dönxu, pege pets'i fëni dega yolu.**

Mada ts'ogi 'na 'mefi, pa njabu da thoki 'na hmünts'i pa ya jö'i ge ya dome ne ya dönxu, pege pets'i fëni dega yolu.

**Ya jö'i me nt'at'i, ge bi 'yo yabu, ne ge bi 'mui ri 'randi.**

Ya hmünts'i dega ya njuahni, ne ma 'ra ya hmünts'i, pets'i teme da 'yot'i ra thuhu, 'na hmünts'i dega ya jö'i me nt'at'i, pege bi 'mui ha ma 'na hnini, ne ge nuni ri 'randi.

'Na hmünts'i pets'i teme da thüts'i ha ya 'met'o nt'ot'i, pa nkabu da 'mets'i ya 'met'o 'mefi dega ya dö nts'utp'i ha ya dö ngü nuni Nt'at'i, njabu ko ya jö'i to'o bi umbi ra hmepya ya njuahna nts'utp'i.

**Ya jö'i ge 'mui ha ya 'mui, ne ha ya hnini ge ya ñühü, ne ge di ñö Hñöhñö.**

Ya hmünts'i dega njuahna nts'utp'i, ne ma 'ra ya hmünts'i, pets'i teme da hñüxi ra thuhu ha ya 'met'o nt'ot'i, pa njabu ya 'mui ne ya hnini ge ya ñühü da tsa da mpefi 'mu da döhö, ha ya njuahna nts'utp'i.

Nuna hmünts'i dega ñühü, pets'i teme da ma ha ra 'met'o hñü ya nt'ot'i, pa njabu da zudi 'mefi dega nts'utp'i ha ya hnini, ne ha dö ngü me Nt'at'i, nge'a bi hñöi ndunthi ya hoga hmats'a 'ye pa bi döhö.

Bi wadi